

UDK 821.163.42-1.09'282

Pregledni članak

Primljen: 07. 05. 2013.

Prihvaćen za tisak: 28. 10. 2013.

FILIP GALOVIĆ

Kuzminečka 55, HR – Zagreb

PRILOG ISTRAŽIVANJU JEZIKA HRVATSKE DIJALEKATSKE POEZIJE: BRAČKO ČAKAVSKO PJESNIŠTVO

U radu se proučavaju jezične značajke u pjesmama Magde Marinković, čakavske pjesnikinje iz Milne s otoka Brača. Njezina je zbirka *Ce* prva zbirka pjesama na milnarskome čakavskom govoru. Donose se i jezične osobitosti karakteristične za milnarski idiom, posebice fonološke i morfološke, te se potvrđuje da je autorica u jeziku pjesama u cijelosti ostala dosljedna svomu mjesnom govoru.

KLJUČNE RIJEČI: *Milna, otok Brač, čakavska poezija, Magda Marinković, fonološke značajke, morfološke značajke, čakavsko narječje.*

1. UVOD

Milna je smještena na zapadnome dijelu otoka Brača. Mjesni govor Milne pripada južnočakavskomu ikavskom dijalektu te ga karakterizira niz čakavskih osobitosti na svim četirima jezičnim razinama. Osim po dobro sačuvanim čakavskim crtama, treba naglasiti da je Milna danas jedino bračko mjesto gdje se čakavizam¹ dobro održao, premda je u nestajanju zbog mnogih utjecaja. Čakavizam pronalazimo još u Sutivanu i u Supetru, ali u tragovima.

Magda Marinković rođena je 1963. godine, "prava" je Milnarka te živi i djeluje u ovome mjestu. Osoba je to izuzetne energije, vedrine i dobrohotnosti. Uz to što je predana svojoj obitelji i svojemu poslu koji voli, autorica ima još mnogo zanimacija. Valja istaknuti njezino svestrano zalaganje za duh ovoga mjesta, za napredak, za raznolike kulturne događaje, a posebno za očuvanje tradicije i onih neprocjenjivih vrijednosti koje smo naslijedili od naših starih. Osim aktivnosti u životu ovoga mjesta, njena su ljubav milnarske riječi, koje vješto pretače u vrlo zanimljive stihove. Prof. Mira Menac-Mihalić, koja je knjigu uredila, akcentuirala, napisala uvodne članke te sastavila mali rječnik govora, zapisala je (Marinković 2010: 15): "Autorica je cijeli život posvećena proučavanju i čuvanju tradicije. Godinama je razgovarajući s najstarijim Milnaranim upijala najstariji jezični sustav. S jedne je strane, onako usput, poneku zanimljivu i neobičnu riječ zapisala. S druge strane, kad ju je nešto naročito pogodilo, uznemirilo, dirnulo, počela je stvarati poeziju, pravu, milnarsku".

¹ O čakavizmu općenito v. Moguš (1977: 65).

Pjesnička zbirka *Ce* sastoji se od 41 pjesme koje su napisane milnarskim govorom, onakvim kakvim danas govori srednja i starija generacija. Podijeljene su u nekoliko tematskih skupina: *Kakö je bilo i kakö je sä(d)*; *Živöt i smřt*; *Lipo i grûbo vrîme*; *Jûbôv*; *Milnô*; *Jûdi sa šköja*; *Mât*; *Bokûn vîre, bokûn sřce, bokûn bôli*. Prof. Petar Šimunović, sukladno s tim, istaknuo je (Marinković 2010: 10-11):

Kako je bilo i kako je sad čine pjesme sjetnih sjećanja na ostavljene prostore: kuće zatvorenih škura, dvore zahrđalih ključanica, brećanje mrtvačkog zvona, razbijene saliže u dvorima i konobama, odbačenost starih predmeta (barila i karatila, brštulina, letrata u tinelima...). Dah pustoši, zadah starine, plijesni zapah umideće. Doista posvuda vonji napuštenog svijeta, izbljedjelih prizora djetinjstva preseljeni u stihove. Pjesnikinja u otočkoj osami prepušta se ugođajima vremena ('Prmaliće'), veseli se zdravom daždu za žedna usta krške zemlje; uzbude je iznenadne škontradure i smiraji bonace ('Lipo i grubo vrime'). Ova intimna poezija pjeva ljubavnom zanosu pjesnikinje ('Užgola san se'), prepuštene čarima proljetnih oluja koje su joj znale uskovitlati krv i razboljeti srce ('Jubov'). U pjesmama ovakva nadahnuća redovito je prisutna otočka mater u radu, u skrbi i ljubavi ('Mat'), u uzaludnom čekanju svojih iz daleka svijeta, kamo ih je odvodila neimaština i ubijala nostalgija za ostavljenom uvalom djetinjstva, u izmorenom tijelu matere na odru ('Mrtvo mater'). Sputni su kratki krokiji nekolicine mještana, ocrtani s puno simpatije ('Judi sa škoja'), prisne ljubavi za svoju Milnu i svoje Milnarane, koji su, kao i ona, opčinjeni nostalgijom kojom se diče i liče i jezikom, koji, unatoč neminovnoj mijeni, nastoje sačuvati.

Njezine su pjesme jednostavne. Kraće pjesme u kojima svaka riječ ima svoje mjesto i svoju težinu. Ona nije opterećena rimama, ritmom, izborom riječi, pjesničkim ukrasima; ona piše iskreno, nedvosmisleno i otvoreno. Svatko će osjetiti da su to pjesme izlivenе iz duše jer čovjeka ponesu, ali opet su vrlo dohvatljive i bliske. Bilo da su dio onih starih, ali još živih sjećanja ovjekovječenih okom, mirisom ili okusom, bilo da piše o ljubavi i životu, bilo da progovara o vjeri, majci, o Milni i Milnaranima – zamjećuje se pjesnikinjina stopljenost i povezanost sa svime što opisuje. Izuzetno su lijepe pjesme koje su ispunjene sjetom i čežnjom za starim vremenima, ljudima i događajima, za nečim što ona nipošto ne želi ostaviti da nestane. Nema sumnje da je to njezin zadatak i namjera: sačuvati sve ono što sačinjava ovo mjesto, pa tako i milnarski jezik. Stoga je ova zbirka od velikoga značenja jer u cijelosti i precizno prikazuje duh, život i cakavski govor ovoga dalmatinskog mjesta.

2. JEZIK CAKAVSKE POEZIJE MAGDE MARINKOVIĆ

2. 1. PRISTUP PROUČAVANJU

U jezičnome proučavanju korištena je s jedne strane navedena zbirka pjesama, a s druge strane vlastiti materijal s terena. Riječ je o upitnicima i snimkama milnarskoga govora iz 2012. godine ovih informatora: Zorke Marinović (rođ. Butorović, 1929.), Marije Galović (rođ. Butorović, 1935.), Marije Livačić-Markusović (1935.), Margarite Ozretić (rođ. Mladinić, 1937.), Đanine Bonačić (1938.), Seke Tomas (1940.), Meri Marinović (1949.), Marice Skrnić (1957.), Magde Marinković (rođ. Bonačić, 1963.), Josipa Škorića (1991.) i Martine Zlendić (1992.).

2. 2. JEZIČNA ANALIZA²

Jedinice samoglasničkoga sustava mjesnoga govora Milne imaju određene posebnosti. Samoglasnik /a/ u dugim se slogovima u pravilu zatvara (/ā > /ō/): *grōdū* (63)³, *prōžnoj* (26), *vrōtīt* (52). Ne zatvara se ako je nastao duljenjem kratkog /a/ u otvorenim slogovima i onima koji nisu zadnji: *kāpjima* (40), *ostāje* (79), *žālosni* (58). Zatvorenost /a/ čuva se i u dugim zanaglasnim slogovima koji su se kasnije pokratili: *bēdor* (52), *cvīčo* (33), *klānjon* (77). Samoglasnici /e/ i /o/ u dugim su slogovima zatvorenije artikulacije: *mojē* (54), *pinēžima* (78), *žvēlto* (79); *brōd* (47), *šōldi* (23), *zorōn* (43). U kratkim se slogovima ostvaruju srednje: *cēko* (72), *mīsec* (58), *žēžin* (71); *cōvice* (42), *konōbon* (25), *sprōvod* (34). Samoglasnici /i/ i /u/ u dugim se i kratkim slogovima ostvaruju srednje: *mandolīna* (65), *nīka(d)* (78), *ušīla* (24); *dūžje* (32), *jūbin* (57), *udūbīla* (48). Silabem je i /ɾ/ koji je uvijek kratak (v. dolje).

Na mjestu nekadašnjih praslavenskih poluglasova, odnosno šva (nakon izjednačavanja tvrdoga i mekoga poluglasa), potvrđen je samoglasnik /a/ (< /ə/ < */ɐ/, */ɘ/): *danās* (65), *stablā* G jd. (53), *vītar* (35). Zatvaranjem /a/ dobiveno je i /o/: *dōha* G jd. (27), *dōn* N jd. (39, 78), *jedōn* (72), *jūbōv* (23, 49, 59), *sōn* N jd. (43, 60), *vōnka* (60). Samoglasnik /e/ ovjeren je i u zbirci i u govoru samo u zamjenici *ce* (22, 41, 68, 78).

Samo je poneki primjer ovjera izrazito čakavske značajke jake vokalnosti (vokalizacije poluglasa u slabu položaju): *vāzda* (64), *vazmī* (51).

U svim bračkim govorima (osim u govoru Bola zbog utjecaja hvarskoga Staroga Grada i Jelse) slogotvorno /ɾ/ može biti naglašeno i nenaglašeno, nema popratni samoglasnik i uvijek je kratko. Tako je i u Milni, a autoričine pjesme u cijelosti svjedoče navedeno stanje: *cṛnega* (35), *grdelin* (53), *gṛlon* (48), *krtōlu* ('vrsta pletene košare') (25), *kṛvu* (79), *mṛtvi* (33), *ōd srca* (77), *smrdūja* (66), *smṛtno* (79), *surgadin* (64), *vṛ* (43), *zgṛcena* (73). Za neke je bračke govore svojstvena pojava sekundarnoga /ɾ/ koje se realizira nakon otpadanja kratkoga samoglasnika koji iza njega stoji. U milnarskome je idiomu redovita i dobro se čuva posebice u srednjih i starijih generacija: *bṛme* (59), *frškin* (22), *pṛ(d)* (53), *prko gōmil* (71), *prko sādra* (35), *potṛbe* (73), *prmištili* (58), *prskocila* (48), *pṛtoce* (42), *sṛća* (78), *vṛmena* (64, 66, 71). Ako je samoglasnik uz /ɾ/ dug, neće se razviti: *cṛikvi* D jd. (41).

Slogotvorno */ɐ/ u dijelu se kajkavskih te u većini štokavskih i čakavskih dijalekata odrazilo kao /u/: *mucēč* (63), *mucēci* (33), *punā* (41, 66), *pūnih* (25), *žūtā* (73), *žūti* (43). U pjesmama se sekundarno /ɐ/ izdvojeno ne bilježi jer uglavnom nije potvrđeno u srednjih i mlađih generacija, dok se u starijih još ponekad i čuje u primjerima tipa *Milnō* (59), *Milnū* (58), *Milnāranin* (59), *milnōrske* (60).

I praslavenski stražnji nazal */q/ u svim je štokavskim, većini čakavskih te u dijelu kajkavskih dijalekata dosljedno zamijenjen s /u/: *būde* (35), *dōdū* (24), *grēdū*

² U zbirci i u primjerima ovako se bilježe pojedini fonemi: [ć] namjesto milnarskoga "srednjega ć", [d] namjesto /d'/, a čakavski /z/ i /s/ bilježe se kao [ž] i [š]. Kod starijih se ovjerava [ž] i [š], dok je kod mlađe i srednje generacije artikulacija uglavnom pomaknuta prema [ž] i [š], pa tako i u izgovoru pjesnikinje.

³ Brojevi u zagradama označuju stranicu u zbirci gdje se primjeri nalaze. Ako primjer nema broja, donesen je s iste stranice kao i prethodni označeni primjer.

(25), *pāucina* (27), *rūke* N mn. (26), *sūče* V jd. (77), *susīda* (24), *tūži* L jd. (78), *tugę* G jd. (33).

S obzirom na refleks *jata*, čakavski teren može se podijeliti na ikavski (južnočakavski i jugozapadni istarski), ekavski (sjevernočakavski), ikavsko-ekavski (srednjočakavski) te jekavski (lastovski). Milnarski govor pripada južnočakavskomu ikavskomu dijalektu pa se praslavenski *jat* (**/ǣ/* > **/ę/*) odrazio kao */i/*. Rijetki su primjeri u kojima je zabilježen ekavski odraz.⁴ U ovoj zbirci ikavski odraz ovjeravamo: a) u korijenskim morfemima: *blidon* (27), *covik* (79), *ditěta* (41), *mīsta* (43), *obid* (71), *pīvo* (77), *pōvist* (60), *svitlosti* (36), *tilo* (34), *timena* (47), *vīra* (77); b) u tvorbenim morfemima: na dočetu infinitivne osnove: *oslīpila* (48), *umri(t)* (67), *vīsila* (52), *tīla* (57), *živili* (58); u reliktu morfema duala: *dvīsta* (24); u dočetnim tvorbenim morfemima priloga: *dī* (58); c) u relacijskim morfemima: u dativu i lokativu imenica ženskoga roda te osobnih zamjenica za 1. i 2. lice i povratne zamjenice: *crikvi* (41), *mēni* (73), *sēbi* (53), *tēbi* (47), *u tūži* (78); u genitivu množine svih triju rodova sa zamjeničko-pridjevskom deklinacijom: *finih* (24), *mojih* (52), *rumēnih*, *slōkih* (25), *svākih* (24), *širōkih* (68), *takōvih* (25); u morfemima za tvorbu komparativa: *žveltiji* (39).

Prednji praslavenski nazal **/ę/* rezultirao je u čakavskome narječju dvojako: u nekim primjerima kao */a/* iza palatalnih suglasnika po formuli *j, č, ž + ę = ja, ča, ža*, te kao */e/* iza nepalatalnih suglasnika. Mada se u idiomu dobro sačuvao prijelaz */ę/* > */a/* u leksemu *jazik*, pjesnikinja koristi *jezik* (60).⁵ Inače je realizacija */ę/* > */a/* u čakavskome narječju sačuvana u manjem broju leksema. Drugi prijelaz */ę/* > */e/*, i iza palatala i iza nepalatala, može se posvjedočiti u mnogim primjerima: *mīsec* (33, 58), *pāmet* (59), *pēt* G mn. ('pēta') (47), *poglědo* (72), *timena* G jd. (47), *tęški* (43), *vezāla* (64), *vrīme* (31), *žęjon* ('žędati') (51).

Prijevojni oblici s likom */e/* u korijenima određenoga broja leksema čakavska je i zapadnoštokavska osobina. U milnarskome su govoru potvrđeni u osnovama glagola *kręst* i *ręst* te u imenici *rębāc*. Autorica navodi primjer *kręja* ('krađa') (25).⁶ Promjena */o/* > */e/* potkrijepljena je potvrdnicom *gręb* (36) dok se namjesto zbirne imenice *grōbje* češće upotrebljava *kapašōnta* (34, 35).⁷

Stari prijedlog */vǣ/* (< **/vǣ/*) nakon redukcije poluglasa reflektirao se kao */u/* i takav je rezultat karakterističan za južni i veći dio središnjega dijalekta čakavskoga narječja, za štokavsko narječje, kao i za periferne istočne i zapadne govore kajkavskoga narječja. Javlja se u nekim prefikslnim složenicama: *umri(t)* (67), *unūtra* (50), *ūvik* (23), *užgōla*, *ūžgeti* (47); i kao samostalan prijedlog: *u dūši* (27), *u Milnū* (58), *ū nje* (73), *ū zoru* (25). Lik */va/* ovjeren je u dvama primjerima: *vāzda* (64) i *vazmī* (51).

⁴ Prema Šimunoviću (2009: 23) u bračkim su govorima ovi ekavizmi: "...vēnac, ōzleda, kōren, telesō, starešina, osęknūt, ōzlędīt, zanovętāt, pręna (...), vretenō, ōbe, ōbedvi, Bęlic, kōstret, jęstreb, sest, u kojem je e vjerojatno ujednačen prema prezentu *sędo". U Milni ovjeravamo *kōren*, *zanovętāt*, *ōbe*, *ōbedvi*, *sęst*, *jęstreb* dok se ostali primjeri uglavnom ne upotrebljavaju već se zamjenjuju drugim leksemima ili sintagmama.

⁵ Osim u primjeru *jazik*, zamjena nazalnoga */ę/* s */a/* u ovome idiomu dolazi i u *zajōt*.

⁶ U Milni nije sasvim uobičajena upotreba riječi *kręja*. Čuje se *lupęščina* ili sintagme *gręmō kręst*, *močā kręst*, *bōmo ukręst*. *Kręja* je karakterističnija za govore u unutrašnjosti otoka.

⁷ *Gręb* N jd. i *grębi* N mn. potvrđuju svi govornici. U govornika srednje i starije dobne skupine češće je *kapašōnta*, a u mlađih *grōbje*.

Suglasnički sustav milnarskoga govora ima sljedeća obilježja: izostanak zvučnih afrikata /ʒ/ i /ʒ/, čuvanje fonema /h/ i /v/, postojanje fonema /f/, nepostojanje čakavskoga /č/, izostanak fonemske jedinice /ʎ/, postojanje /dʎ/. Naglašeno je da je milnarski čakavski govor pa su čakavski /ž/ i /š/ kod starijih generacija dio suglasničkoga inventara.

Afrikata /č/ izgubljena je uslijed čakavizma pa na njezinu mjestu dosljedno dolazi /c/: *cù(t)* (26), *namoci* (40), *pijancina* (67), *proplāce* (79), *vecère* (27). Izgovor afrikate /č/ nije čakavski, odnosno nije [tʃ] jer se fonem izgovara nešto tvrđe pa je riječ o "srednjem č".⁸

Fonem /h/, bezvučni velarni spirant, dobro se čuva i zasvjedočen je u svim pozicijama: *dūha* (73), *hibišcot* ('hihotati se') (32), *brèbu* ('donji dio stabla, panj') (35), *mahrāmon* ('marama') (72), *Polhumōv* (60), *siromāh* (72), *slōkih* (25), *sūhi* (47), *šarènih* (24), *takvih* (59). Primjeri poput *kruv*, *kuvat*, *uvo* ne spadaju u milnarski sustav, a ovjereni su samo u govornika s jačim štokavskim utjecajem. Navedeni fonem ispada u suglasničkoj skupini /ht/: *tīla* (52), *tī* (67). Iznimno može otpasti u završnome položaju, kao u prilogu *ōdma* (60). Karakteristična je u govoru skupina /hv/ koja rezultira fonemom /f/, a u ovim pjesmama nema potvrda.

Fonem /f/ usustavljena je jedinica suglasničkoga sustava i najčešće se pojavljuje u riječima stranoga podrijetla. U milnarskome govoru zadržava stabilno mjesto, što potvrđuju i primjeri u zbirci: *famèja* (60), *fermōvāt* ('zaustavljati') (39), *ferōl* (47), *fetivi* (58), *fibra* ('vrućica') (57), *fōju* L jd. ('novine, list papira') (57), *fregāt* ('čistiti četkom, ribati') (71), *isfrižōne* ('ogreban') (68), *kalafōta* ('brodograditelj') (43), *šufīt* ('potkrovlje') (71).

Fonem /v/ stabilan je u suglasničkome sustavu i čuva se u svim pozicijama: *brōkov* (54), *jūbōv* (78), *krīvā* (66), *křvu* (79), *kvōdron* ('okvir, slika') (68), *razvesēlu* (68), *regvardāla* ('suzdržati se, pokazati obzir') (54), *svrgadīn* ('sidro') (64), *valīža* ('putna torba, kovčeg') (72), *vapōr* (72), *vesēju* (78), *vē* (73), *vēlo* (72), *vīdit* (67), *vīra* (77).

Praslavenska skupina */dij/ i starohrvatska suglasnička skupina /daj/ ostvaruju se dvojako: a) kao /j/: *meju stīnjōn* (43), *rōjen* (63), *tūjega* (72), *tūjen* (31), *žējon* ('žedati') (51); b) u nekim primljenicama ili riječima stranoga podrijetla kao /dʎ/: *Ďānetu*, *điri* (25).

Praslavenska skupina */zdij/ te sekundarna /zdaj/ reflektirale su skupinom /žj/ što ovjeravamo u primjerima *dažjā* G jd. (35) te u imperativu *dažjī* (40). Skupina /zj/ potvrđena je u primjeru *grōzje* (21).

Rezultat je jotacije dentala u skupinama */tj/ i /təj/ fonem /č/: *cvīčo* (33), *prmaļice* (39), *sřca* (78), *svītlošču* (27).

Skupina /šč/ odraz je praslavenskih suglasničkih skupina */stj/ i */skj/ te starohrvatskih /staj/ i /skaj/, stoga ovaj idiom pripada šćakavskim govorima.

⁸ Izgovora se na način da "vrh jezika slabo dodiruje prednje alveole i gornje zube, dakle je negdje na pola puta između donjih zuba (što je karakteristično za štokavsko č) i uzdignutog položaja prema alveolama (što je karakteristično za č)" (Moguš 1977: 65).

Pjesnikinjine su potvrdnice *blišči* (78) te *godišće* (58). Zabilježen je oblik *išku* 3. l. mn. prez. (43) (od glagola *iškāt*) gdje je prezent ujednačen prema infinitivu.

U stihovima ćemo ovjeriti suglasničku skupinu /št/ koja se razvila od skupine /st/ u primljenica: *furēšti* ('stranac, turist') (60), *štufā* ('sit, zasićen') (36). U primljenica nastaju i skupovi /šk/ i /šp/: *škina* ('leđa'), *šktivāt* ('izbjeći, izmaći') (63), *škūre* N mn. ('prozorski kapak') (27); *dišpēt* ('inat, prkos') (67), *šparānju* D jd. (od *šparanjāt*, 'štedjeti') (63), *špjegā(t)* ('objasniti') (78), *špörke* A mn. ('zamazan, prljav') (32). Sporadično su potvrđeni primjeri u kojima su navedene skupine nepalatalne: *skūlu* A jd. (39), *stivā(t)* ('složiti') (58).

Praslavenska skupina *čr/, koja se uglavnom sačuvala u govorima čakavskoga i kajkavskoga narječja, u štokavskome je u svim dijalektima izmijenjena u /cr/, ali i u ponekim kajkavskim govorima te u dijelu južnočakavskoga dijalekta gdje ne postoji cakavizam. U milnarskome je govoru, zbog cakavizma, inicijalna skupina preobličena u /cr/: *crjēni* (39), *crjenila* (48), *crjēnka* G jd., *cñega* (35), *crnō* (34).⁹

U glagola složenih od glagola *idti, na granici prefiksalnoga i korijenskoga morfema, dobivena je u prezentu skupina /jd/, koja je obilježje čakavskih, kajkavskih i dijela staroštokavskih govora: *dōjde* (39), *dōjdu* (24), *izōjde* (64). U infinitivnim osnovama glagola prefigiranih od glagola *idti nije ostvarena skupina /jt/ jer je u mnogim čakavskim dijalektima došlo do premetanja i jotacije (/jt/ > /tj/ > /č/), pa tako i u milnarskome govoru: *dō(č)* (57), *prō(č)* (59).

Završno /-l/ (< /-lā/ < */-lā/) u neizmijenjenome obliku čuva se u većem dijelu čakavskoga narječja, ali i u kajkavskome te u manjem dijelu štokavskoga narječja. U čakavskome se narječju, prema Mogušu (1977: 82), završno /-l/ javlja u dvjema skupinama riječi: jednu skupinu čine imenice i pridjevi, a u drugu muški rod jednine glagolskoga pridjeva radnoga. U skladu s time čakavsko se područje može podijeliti na nekoliko zona. U prvoj se završno /-l/ čuva u imenica i glagolskih pridjeva. U drugoj se zoni čuva u nominativu jednine deklinabilnih riječi, ali se reducira u muškome rodu jednine glagolskoga pridjeva radnoga. Primjeri u zbirci potvrđuju situaciju sa završnim /-l/ onakvu kakva je u milnarskome. Ono je bez izmjene: a) na početku unutrašnjega sloga u imenica: *koltrina* ('zavjesa') (43), *Milnū* (59), *šqldi* (23); b) na kraju riječi u imenica: *ferōl* (47), *kamomil* ('kamilica') (71), *sinjōl* ('obilježje, oznaka') (64). Čuva se i na početku pridjeva i priloga, no u stihovima nisu korišteni takvi primjeri. Utrnut je na početku muškoga roda jednine glagolskoga pridjeva radnoga: *cēko* (72), *dōni* (72), *ispovīdi* (67), *largō* ('maknuti se') (52), *poglēdo* (72), *rodi* (64), *živī* (67).

U nekim se riječima u idiomu provodi depalatalizacija fonema /n/. Autoričin je primjer *ditinstva* G jd. (25).

U ovome govoru, a tako i u zbirci, sustavan je adrijatizam /l/ > /j/, odnosno depalatalizacija suglasnika /l/: *dāje* (23), *famēju* (24), *jūde* (39), *jūbōv* (49, 59), *jūte* (57), *nevōji* (63), *prījateju* (65), *šāje*, *vōja* (39), *žūjne* (68). U primjerima s epentezom (/pāj/, /bāj/, /vāj/, /māj/ > /pj/, /bj/, /vj/, /mj/) /l/ se reducira: *kāpia*

⁹ Oblici *crjēni* i *crjenila* nisu posvjedočeni u milnarskome. Upotrebljava se: *crvēn*, *crvēni*, *crvenit se*, pa tako i *Crvenjōk* (nadimak). *Crjēnāk* se upotrebljava i označava vrstu grožđa.

(35), *pjujāla* (66), *zemjē* (39). Premda je rabljena riječ *vesēje* (72, 78), u takvim je prilikama karakterističan izostanak sekundarne jotacije pa se na tome mjestu ostvaruje nesliveni skup.

Sonant /j/ kao protetski glas ostvaren je u primjerima *jīdīdu se* ('ljutiti se') (60), *jīdna* (42), *jōpe(t)*¹⁰ (58) i *jūsta* (43).

Zamjena nastavačnoga /-m/ s /-n/ značajka je čakavskih i štokavskih govora uz jadransku obalu i u zaleđu pa govorimo o tzv. adrijatizmu. U pjesmama promjenu uočavamo: a) u glagola u 1. l. jednine prezenta: *jūbin* (57), *nīsōn* (67), *sītīn* (22); b) u imenica: *bruškinon* ('četka') (71), *famējon* (34), *konōbon* (25); c) u pridjeva: *bilen* (57), *milnōrskin* (60), *žālosnon* (34); d) u zamjenica: *svojēn* (23), *tēbon* (59), *tvojēn* (57). U promjenjivih vrsta riječi na početku leksičkoga morfema promjena se ne ostvaruje: *sōm* (63, 78). Treba pridodati da se zamjena /-m/ s /-n/ provodi i na kraju sloga: a) pred suglasnikom: *pōnti* (64); b) ako su suglasnici dvousnjeni /b/ ili /p/, tada se /m/ ne zamjenjuje: *lumbrēli* G mn., *lōmpi* G mn. ('munja, bljesak') (40), *kōlombar* ('puni mjesec, krug') (43), *lumbardōje* ('lupati'), *tumbulōje* ('prevrtati, bacati, rušiti') (41).

Pojednostavnjivanje suglasničkih skupina pojava je koja je specifična za čakavsko narječje. Zbog slabljenja napetosti suglasnika u zatvorenome slogu u sredini i na početku riječi dolazi do izmjene šumnika na ove načine: a) zamjena afrikate frikativom: *dōško* (64); b) zamjena okluziva sonantom: *hōl* (51), *kalgōd* (32), *Polhumōv* (60), ali: *odnī(t)* (23), *podbrōdī(t)* (72), *zōdnje* (27); c) reduciranje okluziva: *slōkih* (25).

Rasterećivanje netipičnih suglasničkih skupina osobitost je svih triju narječja, a vrši se tako da se eliminira prvi član netipične skupine.¹¹ Autorica ovjerava reduciranje prvoga člana u skupinama /ps/ i /pt/: *sūje* (42), *tiće* (39).

Asimilacija po mjestu tvorbe, koja je u stanovitim primjerima potvrđena u milnarskome govoru, u stihovima Magde Marinković nije zabilježena. Upotrijebljen je primjer *rasūšenega* (26) u kojem ne dolazi do asimilacije.

Milnarski idiom poznaje disimilaciju i nerijetki su primjeri disimilacije u dodiru i disimilacije na daljinu. Ovdje se to svjedoči glagolom *zlāmenoj se* (42) u kojem je potvrđena distantna disimilacija.

Umekšavanja nazala nerijetko je u skupini /gn/ koja se potom preoblikuje u /gñ/: *gnjē* (26).

Glagol za značenje 'ići', postiže se dvjema supletivnim osnovama: infinitivnom *hod(i)*- i prezentskom *gre(d)*- (< **grēd*-). U mnogim je čakavskim, ali i u nekim staroštokavskim govorima posvjedočena osnova *gred*-/gre-, koja je u milnarskome

¹⁰ U Milni je ovjereno *ōpe(t)* bez protetskoga glasa ili oblik *ōpeta*: *Dōša je ōpet.*; *Ma jūtros me ōpeta zvō*. Protetski je glas u prilogu 'opet' karakterističan za zaselak Pothume, Ložišća i neke govore u unutrašnjosti otoka. Glagol *jīdī(t)* se i pridjev *jīdan* dolaze u obje varijante: *jīdī(t)* *selīdī(t)* se te *jīdan*/*jīdan*.

¹¹ Usp. Vranić (2002: 60): "Tipične su početne (i dočetne) suglasničke skupine još od praslavenskoga jezika: /sk/, /st/, /spl/ (/zg/, /zd/, /zbl/), /šk/, /št/, /špl/. Struktura im je: frikativ + okluziv. Svaka suglasnička skupina koja nema takvu strukturu netipična je, npr. *pšenica* (okluziv + frikativ), *ptić* (okluziv + okluziv), *pčela* (okluziv + afrikat) itd."

govoru zastupljena u prezentu, odnosno u imperativu u 3. l. jednine i množine. U stihovima bilježimo primjere *grě* (78) i *grědù* (25). Glagol *hodit* zastupljen je u pridjevu radnome, perfektu te u imperativu u 2. l. jednine i 1. i 2. l. množine. U pjesmama je primjer *höl* (51).

Rabljeni su oblici *svä* (72), *svě* (21), *svi* (65), *sväko* (58), *sväkih* (24), *svěmu* (41). Zamjetno je u navedenim primjerima da je nakon redukcije poluglasa skupina /vəs/ (< */vəs/ razriješana premetanjem (* /vs/ > /sv/)¹², što je svojstveno dijalektima štokavskoga narječja te južnomu i većemu dijelu središnjega dijalekta čakavskoga narječja.

U pjesmama su obilježeni naglasci, stoga treba prikazati osnovne značajke naglasnoga sustava. Naglasni je sustav milnarskoga govora starijega tipa s tri naglasaka: brzi naglasak (ä), dugi silazni (ā) i čakavski akut (ā).

Brzi je naglasak kratak. Potvrđen je u početnome slogu: *měće* (35), *svitlosti* (36), *zöru* (68); u središnjem: *bröde* (42), *konistre* N mn. (21), *rišpěta* G jd. ('obzir') (41); u završnome: *izmīnī(t)* (32), *koštrīcū* L jd. ('vrsta divljega zelja') (35), *poščērē* ('poštar') (39). Brzi naglasak ne može se naći na samoglasniku /a/ u početnim i središnjim slogovima, odnosno u tim se pozicijama dulji (v. gore): *arivāli* (60), *māslīne* (35), *vālu* (41). Može se naći: a) u jednosložnim riječima: *cās* (53), *sā(d)* (25), *svāk* (60); b) na kraju riječi na svakome kratkome /a/ koji je pod naglaskom: *krīvā* (66), *punā* (41), *tetā* (24), a često u neodređenome obliku: *fermōvā(t)* ('zaustavljati') (39), *inkontrā(t)* ('susresti') (33), *šktivā(t)* ('izbjēći') (63).

Dugi je naglasak silazan. Nikada ne dolazi na /ɾ/. Može stajati u početnome slogu: *jōrbule* (51), *rūke* N mn. (26), *stīnu* A jd. (40); u središnjem: *bracēra* (49), *kužīne* G jd. (27), *kurōta* (54); u završnome: *durō* ('trajati') (32), *čapōj* ('uhvatiti') (50), *grdelīn* (53).

Čakavski je akut uzlazne lomljene intonacije. Nikada ne dolazi na /ɾ/. U govoru je učestao (najviše zbog spomenuta duljenja kratkoga naglašenog /a/). Može stajati u početnome slogu: *cīli* (71), *lāštru* A jd. ('prozorsko staklo') (43), *vēžene* (26); u središnjem: *ispovīdon* (77), *izgāzi(t)* (21), *pasāli* ('proći') (25); te u završnome: *leži* (64), *opijūn* (52), *pinēz* (24).

Prednaglasna je duljina sačuvana, a zanaglasna pokraćena. Može stajati ispred brzoga: *namīrīt* (24), *sōmā* (53), *živīli* (58); ispred dugoga silaznoga: *jūbōv* (23), *rīci* (65), *zōbī* ('zaboraviti') (64). Nikada ne dolazi ispred akuta.

Enklitike pretežno nisu naglašene: *bī(t) će ce būde* (68), *cīlu me opasōj* (50), *skōson bi (o)nā nestāla* (41). Međutim, u stanovitim okolnostima i one preuzimaju naglasak: *ce bī sve dō* (22), *ce jē to sřća?* (78), *ce sē s takvīn šēston rodīla* (66).

Od bitnijih morfoloških karakteristika treba istaknuti:

Muškoga je roda imenica *zvōn* (25): *zvōnon* I jd. (49), *zvōnu* L jd. (31). Instrumentalni je oblik u milnarskome ujednačen nastavkom /-on/, i ispred nepčanih

¹² U milnarskome je samo u nominativu/akuzativu jednine muškoga roda, gdje se poluglas našao u jakome položaju, zasvjedočen oblik *vās* (*Vās je iša čā*, 'Sav je poludio'; *ā su prōdoli vās sīr?*, 'Zar su prodali sav sir?').

i nenepčanih suglasnika, premda u primjerima iz pjesama sporadično ovjeravamo i /-en/: *đimon* (22), *ocon* (60), *škōson* (41), ali *škōjen* (23). Zabilježeni su kratki množinski oblici imenica muškoga roda, odnosno oblici bez proširenih osnova s /ov/ ili /ev/: *brōdi* (35), *điri* (25), *hrēbi* (47).

U Milni su, kao i u drugim bračkim govorima, ženskoga roda imenice *bedrā*, *kōkoš*, *mēndula* i neke druge te se sklanjaju po a-deklinaciji. Autoričin je primjer *bēdor* G mn. (52). Imenica 'mati' u nominativu jednine glasi *māter* (64), ali i *māt* (71) dok je akuzativni oblik isti kao i nominativni: *svojū māter* (72).

U genitivu množine svih triju rodova posvjedočeni su primjeri sa starim ništičnim nastavkom /-ø/, nastalim nakon gubitka poluglasa. Taj je nastavak svojstven arhaičnim čakavskim govorima: *dōn* (58), *pinēž* (24); *gōdišč* (59), *rebōr* (52); *brōkov* (54), *gōmil* (71), *nōg* (21), *pēt* (47), *trišonj* (25). Genitiv množine muškoga roda u milnarskome govoru može završavati i na /-ov/, što nije zabilježeno u stihovima. Treći je nastavak /-i(h)/, preuzet iz genitiva množine i-deklinacija, odnosno od /-ih/ iz zamjeničko-pridjevske deklinacije. Potonji se nastavak javlja u svim rodovima, a u pjesmama je potvrđen u muškome i ženskome rodu: *grōmi* (40), *kantūni* (66), *lōmpi* (40), *nōži*, *perūni* (24), *škērci* ('brz pomak nečega'), *škōntri* ('nagli obrat') (40), *žmūli* (24); *bonāci* (59), *lumbrēli* (40), *nevēri* (59), *svītlosti* (35).¹³

U dativu, lokativu i instrumentalu množine muškoga i srednjega roda došlo je do sinkretizma, odnosno padeži su izjednačeni nastavkom /-ima(n)/: *frīžima* (26), *picigamōrtima* (34), *skūtīma* (71); *godīščima* (57), *godīščiman* (23). Navezak u milnarskome govoru najčešće izostaje. U dativu, lokativu i instrumentalu množine ženskoga roda trojaki su nastavci: nastavak /-ima/, nekadašnji instrumentalni /-ami/, a u starijih se govornika potvrđuje i dativno /-on/ (< /-am/). Autoričini primjeri potkrepljuju nastavak /-ima/ i /-ami/: *kāpjima* (40), *ričima* (77); *nogāmi* (34), *rukāmi* (77).

Neke imenice i vlastita hipokoristična imena muškoga roda osnovu proširuju suglasnikom /t/ u svim padežima (osim u vokativu jednine): *Đānetu* (25), *nōnota* (60).

U instrumentalu jednine osobnih zamjenica 'ja' i 'ti' zabilježeni su oblici s osnovom *men-*, *teb-*: *mēnon* (53), *tēbon* (59). Kao i u drugim južnim ikavskim govorima, u akuzativu jednine osobnih zamjenica 'on', 'ona', 'ono' javlja se oblik *nje* kao naglašeni i nenaglašeni: *ū nje* (73), *zō nje* (66). Osobne zamjenice 'oni', 'ona', 'one' u akuzativu množine imaju isti nenaglašeni oblik *hi*: *nī hi ni cū(t)* (58), *mīrne dušē hi pasāt* (33). Posvojne zamjenice u milnarskome se dekliniraju kao i određeni pridjevi te imaju stegnute i nestegnute oblike koji su redovito s pokretnim samoglasnikom (*mōga/mojēga*, *tvōga/tvojēga*, *mojēn/mojēmu*, *tvojēn/tvojēmu* itd.). Pjesnikinja rabi kraće oblike: *tvōga* (51) i *tvojēn* (57). Pokazne su zamjenice (*o*) *vī(n)*, (*o*) *tī(n)*, (*o*) *nī(n)*, odnosno u genitivu jednine (*o*) *vēga*, (*o*) *tēga*, (*o*) *nēga*, *ovē*, *tē*, *onē*, u dativu jednine (*o*) *vēn*, (*o*) *tēn*, (*o*) *nēn*, (*o*) *vōj*, (*o*) *tōj*, (*o*) *nōj*. Ovjeravamo primjerima: (*o*) *nēga* (66) G jd., *tēga* G jd. (47) te *vēn* L jd. (57). U pjesmama je

¹³ U primjerima iz zbirke dočeto /h/ nije bilježeno jer je i u govoru počesće reducirano: *brōdi*, *dāski*, *mīsti*. Ono se čuva u mnogim bračkim govorima. Primjerice, već u zaselku Pothume i u susjednim Ložišćima izrazito se čuje: *kōlih*, *krāvih*, *přstih*.

zasvjedočen primjer *takövih* (25), sukladno stanju u idiomu u kojem pronalazimo oblike *taköv*, (*o*)*vaköv*, (*o*)*naköv*, ali i (*o*)*tāki*, (*o*)*vāki*, (*o*)*nāki*. Oblici upitno-odnosnih zamjenica glase *kô*, *cô*, *ce* (i *cê*, 'što je' u upitnome značenju) te *kojî*, *kojô*, *kojô*. Pjesnikinja upotrebljava *kô* (60, 72), *kêga* (64) te *kojê* (60). U stihovima je potvrđena upotreba zamjenice *ce*: a) kao upitne za neživo: *Ce jê to sřća?* (78); b) kao odnosne: *ma bi(t) će ce būde* (68); *onî ce nikâ(d) ne grê na mănje* (78); *onāko kô ce arivāla* (41). Neodređena zamjenica u značenju 'ništa' glasi *nîšta* (67), a neodređena zamjenica u značenju 'nešto' glasi *nîštô* (24). Potkrijepljeni su oblici za 'svatko' i 'nitko': *svāk* (60) i *nîko*¹⁴ (72). Primjer *cihōva* (60) potvrđuje postojanje oblika *cihōv*, *cihōva*, *cihōvo*, koji se upotrebljavaju umjesto 'čiji', 'čija', 'čije'.

Pridjevi dolaze u određenome i neodređenome obliku. Određeni se sklanjaju po pronominalnoj deklinaciji. U deklinaciji se ne čuva razlika između palatalnih i nepalatalnih osnova, odnosno izjednačenje je prema palatalnim osnovama. Stoga je, primjerice, u genitivu jednine dosljedna uporaba nastavka *-ega*: *mōlega* (41), *namrêškonega* (68), *rasûšenega* (26), *slōkega* (35), *svêtega* (47), *tûjega* (72), *vêdrega* (77). U dativu i lokativu jednine u živome govoru nešto rjeđe možemo zasvjedočiti i kraće oblike, ali u stihovima dolaze: *dalêken* (23), *têplen* (57), *tûjen* (23, 31). Komparativ se tvori nenaglašenim nastavkom *-ji*: *mānjo* (72); te naglašenim nastavkom *-iji*: *žveltiji* (39). Superlativ se tvori dodavanjem prefiksa *nôj-* na oblik komparativa što ovjeravamo u reliktnome liku *nôjlîpji* (64).

Infinitiv ima krnji oblik. Ako osnova završava na samoglasnik, tada i dočetni */t/* i */ć/* uglavnom otpadaju, odnosno ne izgovaraju se: *ćapâ(t)* (43), *dô(ć)* (57), *koltivâ(t)* ('njegovati, uzgajati'), (71), *pasâ(t)* (33), *plāko(t)* (32), *plôti(t)* (78), *prô(ć)* (59), *rê(ć)* (57).

U 3. l. množine prezenta redovit je nastavak *-du*/, uz *-u*/: *dōdû*, *dôjdu* (24), *govōridu* (58), *grêdû* (25), *intrōdu* (58), *jîdidu* (60), *nê smidu* (24), *živedû* (58). U pjesmama je zabilježen i nastavak *-ju*/, koji je nešto rjeđi u bračkim govorima: *koštôju* (35), *partiju* (58), *razbîju* (35), *zaboravîju* (58). Prethodni primjeri posvjedočuju oblike iterativnih prezenta koji su svojstvenost čakavskoga jugoistoka. Infinitiv glagola 'živjeti' u milnarskome glasi *živît* (23, 59), a karakteristični su prezentski oblici (od glagola **živsti*): *živedû* (58). Oblici su zanijekanoga prezenta glagola 'biti' u 1. i 3. l. jednine: *nîsôn* (67), *nî* (23, 35, 58). Glagol 'moći' s oblicima *mōge* 3. l. jd. (78) i *mōgeš* 2. l. jd. (39) ukazuje na ujednačavanje prezenta prema 1. l. jednine, odnosno prema 3. l. množine.

Futur II. tvori se na dva načina: od svršenoga oblika prezenta glagola 'biti' i infinitiva, ili od svršenoga oblika prezenta glagola 'biti' i pridjeva radnoga određenoga glagola. Potvrđen je potonji način: *ka(d) me vê ne būde bilo* (35).

Imperativ u 2. l. jednine te u 1. i 2. l. množine nerijetko ima oblike bez *-i-*, odnosno *-i-i-*: *hōl* (51), *mêće* (35); ali *nacmî* (50), *poškropî* (40), *vazmî* (51), *raspîte* (35).

¹⁴ *Nîko(r)* u značenju 'nitko', a *nikô(r)* u značenju 'netko'.

U ovome se govoru, kao i u drugim čakavskim govorima, za tvorbu kondicionala rabe oblici s nastavcima atematskoga prezenta: *bi(n)*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *bi(du)*. U stihovima je potvrđen u 3. l. jednine i množine: *bi* (41, 60).

Glagolski prilog sadašnji okrnjena je dočetka kao u većini dijalekata triju narječja. U Milni je u živome govoru izuzetno rijedak: *čekojuć* (68), *mucčć* (63).

Glagolski pridjev trpni tvori se nastavcima /-en/, /-jen/, /-ven/, /-n/, ali je plodan i nastavak /-t/: *inkordōna* (73), *ispletenā* (43), *napīšeno* (59), *pariĉon* (23), *poduvenā* (73), *popivenō* (22), *ūžgeti* (47), *zamotōnā* (72).

Neki se prilozi ističu drugačijim likovima: mjesni prilozi: *napōdan* ('na dnu, na kraju') (73), *odizgōr* ('odozgo, s gornje strane') (66), *odovōd* ('odovud, odavde') (58), *ovōd* ('ovdje, ovamo') (58), *svūdar* ('svugdje') (39, 43); količinski: *bokūn* ('malo') (32, 36), *mejō* ('mnogo') (59); vremenski: *pri* ('prije') (21), *špěšo* ('često'); načinski: *lāgje* ('lakše') (43), *nōpoko* ('naopako') (67), *žvēlto* ('brzo') (79).

Spoj *vōnka* i imenice označuje da je nešto 'izvan': *vōnka Brōcā* (60). Tako se i u govoru koristi sintagma *vōnka vōde* (*Posvē je išla vōnka vōde*) u značenju 'van pameti'. Konstrukcija sastavljena od 'za' te imenice *vīk* ('vijek') rabi se u značenju 'zauvijek': *Da pōnti za vīke* (64).

Od veznika izdvajamo: *atrokē* ('a kamoli') (60), koji može glasiti i *altrokē*, te *oli* ('ili') (39). Vezik *oli* u milnarskome se rjeđe upotrebljava i dolazi samo kao rastavni veznik dok se u mnogim čakavskim govorima upotrebljava i u značenju 'zar'. Veznik *ma* rabi se u značenju 'ali', što je preuzeto iz talijanskoga jezika: *ma te mižērja i dopāla; ma si lipo incetāla* (54). Uzročni je veznik *jer* (60, 63, 72), a oblik *jerbo* rijetko se u govoru čuje.

Među česticama se ističe *barēnku* (43), koja u govoru dolazi i u inačicama: *bār*, *barēn*, *barēnko*.

Od sintaktičkih crta treba naglasiti:

Da bi se nešto jače istaknulo, ponavljaju se riječi ili dijelovi rečenica. Primjeri su u zbirci: *kō vēli sūhi hrēbi / i sōmo bi tēbi, / i sōmo bi tēbi* (47); *Dažjī, dažjī... / krōve operī* (40).

Prijedlog 'od' zajedno s imenicom u genitivu koristi se umjesto posvojnoga pridjeva: *pījāti finih o(d) porculōna* (24); *Nōži, perūni, ma nē kō od lāte* (24).

Specifično je u nekim prilikama miješanje akuzativa, lokativa i instrumentala. Riječ je o upotrebi akuzativa namjesto instrumentala, kao i o upotrebi akuzativa namjesto lokativa. Niz je potvrda u stihovima: *kō slāmarica pod ferōl* (47); *ka(d) brōdi pod rīvu koštōju* (35); *kō dīci u skūlu peṭice* (39); *ma si lipo incetāla u kašētu pūnu brōkov* (54); *na rīvu vapōr čeko* (72) (umj. *na rivi*); *ū dušu te zabōli* (79).

Instrumental sredstva, kao i instrumental društva, nerijetko je s prijedlogom 's(a)': *s mēnon* (65), *s nīkin* (23), *s vēlin zvōnon* (49).

Valja izdvojiti i neke osnovne leksičke¹⁵ značajke:

¹⁵ U dijelu o leksičkim značajkama svi se primjeri donose u nominativu jednine, odnosno u infinitivu.

Autorica se koristi starijom inačicom *prmalice* ('proljeće') (39) (gdje je dobiveno sekundarno /t/), koja se čuje i u drugim južnočakavskim ikavskim govorima, premda je u današnjem idiomu običnije *pròjeće*. U čakavskim je govorima uobičajena slavenska riječ *ògonj* (26), koja se u drugim inačicama upotrebljava i u nekim štokavskim i kajkavskim govorima. Zanimljiv je leksem *rebòta* (64), od praslavenskoga 'rabota', koji je proširen na slavenskome području, a rabi se u značenju 'posao'. Pored imenice *rebòta* upotrebljava se glagol *rebòta(t)*, ali i *lavurà(t)*, pa odatle i imenički oblik *lavûr* (63). Čakavci i štokavci upotrebljavaju *dòta* (24) u značenju 'miraz'. Mletačkoga je podrijetla riječ *čikara* ('šalica') (24), koja je posvjedočena u mnogim govorima uz obalu. Starohrvatski je glagol *iskāt* (43), koji u Milni u svim kontekstima zamjenjuje glagol 'tražiti'. Primjeri poput *(j) idī(t) se* (60) i *(j) idna* (42) karakteristični su za govore južnočakavskoga dijalekta. Iz mletačkoga je i riječ *nevêra* (49), potvrđena u mnogim primorskim govorima, a dolazi u značenju 'nevrijeme, oluja' (od toga u milnarskome i imenica *neverin* 'nevrijeme kraćega trajanja'). U dalmatinskim je govorima u raznim inačicama potvrđena i riječ *karatil* ('bačva') (21). Germanizam je leksem *šparanjà(t)* ('štedjeti'), pa odatle i imenica *šparônj* ('ušteta') (63). Riječ 'marama' turska je riječ arapskoga podrijetla koja se u Milni i u nekim drugim bračkim govorima javlja u obliku *mahrâma* (72). Iako se u Milni češće čuje *pöp*, koji pokriva značenje i 'svećenik' i 'župnik', pjesnikinja rabi talijansku posuđenicu *kurôt* ('župnik') (67). U pjesmama je potvrđen *dôž* ('kiša') (35), riječ praslavenskoga podrijetla koja se rabi i u drugim narječjima. U milnarskome je zasvjedočen leksem *kapašònta* ('grobље') (33), ali i u mnogim bračkim govorima u inačicama *kopošānat*, *kopošònta*. Mletacizam je glagol *paričà(t)* ('spremati, pripremiti'), pa odatle i pridjev *paričôn* (23). Riječ *valīža* (72) u značenju 'putna torba, kovčeg' upotrebljava se naporedo s riječju *fagòt* (63), koja može značiti i 'svežanj, paket' te 'teret'. Interesantna je upotreba pridjeva *studēn* ('hladan') (33), koji je vrlo učestao, a od toga i toponimi u milnarskome: *Studēnàc* i *Studenjāca*, ali *novēambar*. Glagol *beštīmà(t)* (42) u idiomu sasvim potiskuje glagol 'psovati', dok se oblik *sovà(t) se* (42) koristi u značenju 'svađati se'. Romanskoga je podrijetla riječ *vapòr* (72), izvornoga značenja 'parobrod', koja se danas rabi za značenje 'svaki veći brod'. Tipični je čakavski leksem *crikva* (41).

Zanimljiva je tvorba imenica za ženske osobe koje imaju negativniji prizvuk: *smrdūja* ('ona koja smrdi'), *tamnūja* ('ona koja je *tōmnà/tōmlà*, odnosno zločesta'), *zlūja* ('ona koja je zla') (66). Tako i u milnarskome: *bahūja* ('ona koja je neuredna, prasic'), *lampūja* ('ona koja je proždrljiva'), *linūja* ('ona koja je lijena'), *šporkūja* ('ona koja je *šporkā*, odnosno prljava'). Imenica *beštīmadōra* (66) označuje žensku osobu 'koja mnogo *beštīmō*, odnosno psuje', a tako se tvori i *pijandōra* ('ona koja puno pije, alkoholičarka'). *Raspravijōna* (66) se upotrebljava u značenju 'ona koja previše *raspravije*, odnosno priča, ogovara', a tako se tvori i bliskoznačnica *ćakulōna* ('ona koja mnogo *ćakulō*, odnosno brblja'). U Milni se još može čuti *kafidēra* ('ona koja stalno pije kave'), a istoga je nastavka i *pokućēra* ('ona koja hoda *po kūćima*, kako bi doznala novosti'). Sufiksom -ica tvore se imenice poput *lājavica* i rjeđe *lajōna* ('ona koja ima dugi jezik'), *laživica* i rjeđe *lažōna* ('ona koja laže'), *lupēžica* ('ona koja krade') itd.

Neprijeporno je, dakle, da je leksički sloj ovoga mjesnog govora izuzetno bogat mnogim romanizmima. Navodimo još neke od autoričinih primjera: *ārija* ('zrak')

(27), *arivă(t)* ('doći') (41), *dišpët* ('inat') (51), *fermăt* ('zaustaviti') (50), *inkontră(t)* ('susresti') (33), *kamomil* ('kamilica') (71), *kampanêl* ('zvonik') (41), *kantün* ('kut', 'ugao') (66), *kumpanija* ('društvo') (65), *kumpanjövă(t)* ('otpraćati') (78), *kuntënat* ('zadovoljan') (78), *kužina* ('kuhinja') (66), *lumbrëla* ('kišobran') (40), *pasă(t)* ('proći') (33), *pensir* ('briga') (59), *pôrtit* ('otputovati') (58), *škûra* ('prozorski kapak') (27), *šetemôna* ('tjedan') (32), *șqldi* ('novci') (23), *șvogă(t) se* ('iskaliti bijes') (41), *tornă(t) se* ('vratiti se') (36), *tremuntôna* ('sjeverozapadni vjetar') (53), *umidëca* ('vlaga') (26), *užônca* ('običaj') (25).

3. ZAKLJUČAK

Izdvojiti ćemo najbitnije jezične značajke koje su ovjerene u navedenim pjesmama, a koje su svojstvene milnarskomu idiomu: zamjenica *ce*, poneki primjer tzv. jake vokalnosti, ikavski refleks jata, zamjena /a/ > /e/ u korijenskome morfemu nekih leksema, suglasnička skupina */čr/ > /cr/, realizacija staroga prijedloga */vъ/ i prefiksa */vъ-/ , kratko /r/ bez popratnoga vokala i sekundarno /r/, stari nazal */q/ i slogotvorno */l/ s istim odrazom /u/, skupina /jd/ u prezentskoj osnovi glagola tvorenih od **idti*, zamjena nastavačnoga /-m/ s /-n/, depalatalizacija /l/, redukcija završnoga /-l/, mijene šumnika, rasterećivanje netipičnih suglasničkih skupova, preoblika */vъs/, oblici osnova glagola za značenje 'ići', rezultat jotacije u skupinama */dj/, */zdj/, */tj/ i u sekundarnim skupinama, čakavizam, suglasničke skupine /šk/, /št/, /šp/ u posuđenica, izostanak zvučnih afrikata /ž/ i /žj/, čuvanje fonema /h/, /f/, /v/, čakavizam, troakcenatski sustav starijega tipa, kratka množina jednosložnih imenica muškoga roda, genitiv množine s /-ø/ i /-i/ nastavcima, sinkretički oblici dativa, lokativa i instrumentalnala množine muškoga i srednjega roda s /-ima(n)/, u ženskome rodu /-ima/ te /-ami/, osnove *men*, *teb*- u instrumentalu jedinice osobnih zamjenica, pokazne zamjenice s likovima tipa *ovilvî* te *takôv*, zamjenica *cihqv*, u pridjeva izjednačenje prema palatalnim osnovama, apokopirani infinitiv, trojaki nastavci u 3. l. množine prezenta, posebni prezenti iterativnih glagola, konstrukcija 'od' i imenice u genitivu za posvojnost, u nekim prilikama miješanje akuzativa, lokativa i instrumentalnala, bogatstvo leksičkoga fonda, niz romanizma.

Zbirka *Ce* pjesnikinje Magde Marinković iz Milne s otoka Brača jamačno pripada istaknutijim zbirkama hrvatske dijalekatske poezije. Milnarski je govor vrlo zanimljiv jer čuva mođe čakavske osobitosti na svim jezičnim razinama, a ističe se i po fenomenu čakavizma. Autoričini stihovi u potpunosti potvrđuju jezične osobitosti govora Milne, pa je pjesnička zbirka, stoga, vjerni reprezentant čakavskoga mjesnoga govora, tradicije, ali i milnarske kulture u cijelosti.

OGLED POEZIJE

Milnārani

*Ma dī bīli
i bīlo dī žīvīli
ka u Milnū intrōdu
jōpe(t) su onī prōvi, fetīvi.
Govōridu kō da se nīsū
prmīstili izdovō(d).
A svāko godišće
živedū svōj živōt,
mīsec-dvō dōn,
a ondā jōpe(t) žālosni partiju
i Milnū ne zaboraviju.
Prko godišća
nī hi ni cū(t),
imoju drūgi mōt.
Ma nī nji(n) ga lakā
cilo godišće u mīsec dōn stivā(t).
Odovō(d) su pōrtili,
ovō(d) cedu se na krāju fermā(t).*

LITERATURA¹⁶

- Fin k a, Božidar. 1971. "Čakavsko narječje". *Čakavska rič* 1: 11-71.
- Fin k a, Božidar. 1973. "Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora", *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 3, Zagreb, str. 5-77.
- Gal o vi ć, Filip. 2012. "Fonološke značajke govora Milne na otoku Braču". *Čakavska rič* XL: 87-100.
- Hraste, Mate. 1940. "Čakavski dijalekat ostrva Brača". *Srpski dijalektološki zbornik* 10: 3-66.
- Kurto vi ć, Ivana, Domagoj Vidović. 2005. "Neutralizacija dugoga i kratkog a u južnočakavskim otočnim govorima". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31: 389-400.
- Li s a c, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb.
- Li s a c, Josip. 2010. "Južnočakavski dijalekt i njegov leksik". *Croatica et Slavica Iadertina* 5: 79-85.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja, 1. Fonologija*. Rijeka.
- Marinković, Magda. 2010. *Ce*. Kaštel Sućurac.
- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- Menac-Mihalić, Mira. 1989. "Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku". *Filologija* 17: 81-109.
- Moguš, Milan. *Čakavsko narječje: fonologija*. Zagreb, 1977.
- Skok, Petar. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb.
- Skok, Petar. 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb.
- Šimunović, Petar. 2011. *Čakavska čitanka*. Zagreb.
- Šimunović, Petar. 1977. "Čakavština srednjodalmatinskih otoka". *Čakavska rič* 1: 5-65.
- Šimunović, Petar. 2009. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb.
- Turk, Marija. 1992. *Fonologija hrvatskoga jezika*. Rijeka – Varaždin.
- Vranić, Silvana. 2002. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 1. Fonologija*. Rijeka.
- Vulić, Sanja, Marko Alerić. 2009. "O hrvatskom leksiku na temelju primjera iz čakavskog narječja". *Čakavska rič* XXXVII: 35-55.
- Vulić, Sanja. 2011. "O pjesničkom jeziku Stipe Cvitana". *Čakavska rič* XXXIX: 17-29.

¹⁶ U analizi je, kao što je na početku rada navedeno, korišten i vlastiti materijal s milnarskoga terena.

A CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF CROATIAN DIALECTAL POETRY:
CHAKAVIAN POETRY OF THE ISLAND BRAČ

This article describes the linguistic characteristics of the poems by Magda Marinković, chakavian poet from Milna on the island Brač. Her collection of poems called *Ce* is the first collection of poems written in the local dialect of Milna. Given are also the linguistic features of the vernacular of Milna, especially phonological and morphological ones, and it is confirmed that in her poems Magda Marinković remained completely faithful to her local dialect of Milna.

KEY WORDS: *Milna, island Brač, chakavian poetry, Magda Marinković, phonology, morphology, south Chakavian dialect, Chakavian dialect.*